

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของเห็ดหอม

เห็ดหอมเป็นพืชผักที่ใช้เป็นอาหารประเภทหนึ่ง ซึ่งประเทศไทยได้พัฒนาการผลิตมาโดยตลอดและมีลู่ทางการส่งออกไปยังต่างประเทศ เห็ดหอมเป็นเห็ดที่มีรสชาติดี กลิ่นหอม มีประโยชน์ทั้งคุณค่าทางอาหารและยา ทำให้ร่างกายแข็งแรง ยังเชื่อกันว่าเป็นยาอายุวัฒนะและป้องกันโรคบางอย่างได้ จึงนิยมบริโภคกันมากในหมู่ชาวจีนและญี่ปุ่นจากการศึกษาพบว่าเห็ดหอมมีสารบางอย่างที่ช่วยป้องกันโรคบางชนิด เช่น การสะสมไขมันในหลอดเลือด ความดันโลหิตสูงและมีสารต่อต้านเนื้องอกได้¹ ถ้ามีการบริโภคเห็ดหอมอย่างสม่ำเสมอ ยิ่งไปกว่านั้น เห็ดหอมยังถูกจัดให้เป็นเห็ดเศรษฐกิจสำคัญอันดับสองของโลกรองจากเห็ดแชมปิญอง² ในแต่ละปีประเทศไทยต้องเสียเงินตราสั่งซื้อเห็ดจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากสถิติการนำเข้าส่งออกเห็ดแห้ง พบว่าบางปีมีปริมาณใกล้เคียงกันแต่มูลค่ากลับแตกต่างกันมากดังนี้

¹ สุทธพรรณ ตริรัตน์, "ยาอายุวัฒนะจากเห็ดหอม, "วารสารเห็ดสมาคมนักวิจัยและเพาะเห็ดหอมแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม-มีนาคม 2523) : 5-10.

² ยุกติ สาริภะภูติ, "การพัฒนางานวิชาการเพาะเห็ดในประเทศไทย, "ปาฐกถาการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2526 สมาคมนักวิจัยและเพาะเห็ดแห่งประเทศไทย เกษตรกลางบางเขน, อ้างถึงใน ดร.ปัญญา โภธิจิตติรัตน์, เทคโนโลยีการเพาะเห็ด (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาเกษตรศาสตร์ คณะเกษตรและอุตสาหกรรม สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ จันทรเกษม, 2529), หน้า 5.

ตารางที่ 1.1 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าและส่งออกเห็ดแห้งของไทย

ปริมาณ : กิโลกรัม

มูลค่า : พันบาท

ปี	การนำเข้า		การส่งออก	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
2524	55,958	24,778	23,726	5,988
2525	42,124	16,950	47,422	6,492
2526	68,634	29,828	26,009	5,955
2527	76,860	37,994	38,308	8,047
2528	22,591	13,605	62,588	13,030
2529	7,877	4,816	50,000	9,002
2530	7,120	1,803	51,000	11,200

ที่มา : กรมศุลกากร

ทั้งนี้เนื่องจากการนำเข้าส่วนใหญ่จะเป็นเห็ดหอมแห้ง ซึ่งมีราคาแพงกว่าเห็ดหูหนูแห้ง เห็ดนางรมแห้ง และเห็ดฟางแห้งที่ไทยส่งออก อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าปริมาณนำเข้าเห็ดแห้งมีแนวโน้มสูงขึ้นตั้งแต่ปี 2524 เรื่อยไป จนถึงปี 2528 ปริมาณจึงเริ่มลดลง โดยในปี 2530 ปริมาณลดลงถึง 9 เท่า เมื่อเทียบกับปี 2527 ซึ่งให้เห็นว่าการผลิตเห็ดแห้งมีปริมาณมากพอจำหน่ายแก่ผู้บริโภค และผู้บริโภคเองก็หันมานิยมเห็ดแห้งที่ผลิตในประเทศมากขึ้น ดังนั้นหากมีการส่งเสริมให้มีการเพาะเห็ดหอมเพิ่มขึ้น และปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้น จะสามารถขยายตลาดเห็ดหอมไปได้อีกมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันพบว่าประเทศไทยสามารถเพาะเห็ดหอมได้และมีคุณภาพดี จนสามารถดำเนินการผลิตเป็นการค้าได้หลายแห่งในแถบจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และนครปฐม ซึ่งการเพาะเห็ดหอมมีวิธีเพาะที่ต่างกันอยู่ 2 วิธี คือ การเพาะในไม้ กับการเพาะในถุงพลาสติกโดยใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการเพาะเห็ดหอม โดยวิธีทั้งสอง เท่าที่ทำการค้นคว้ามาปรากฏว่ายังไม่เคยมีผลงานตีพิมพ์ เผยแพร่สู่วงการศึกษาในประเทศไทย แต่พบว่า

ได้มีการศึกษาวิจัยการเพาะเห็ดหอมทางด้านวิทยาศาสตร์ไว้มากมาย เช่น กรมวิชาการเกษตร ได้ศึกษาถึงชนิดของไม้ ขนาดของไม้ และอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะเห็ดหอม การเพาะเห็ดหอมในเชื้อเลี้ยง การคัดเลือกพันธุ์เห็ดหอมที่ให้ผลผลิตสูงและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การเปรียบเทียบผลผลิตกับลักษณะทางสัณฐานวิทยาและสรีรวิทยาของเชื้อเห็ดหอม และศึกษาถึงการเนาเลี้ยงของเห็ดหอมแห้ง เป็นต้น

นอกจากนี้หน่วยปฏิบัติการวิจัยเห็ด คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สร้างโรงเพาะเห็ดควบคุมสภาวะแวดล้อม โดยติดตั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ระบบอัตโนมัติ ซึ่งโรงเพาะเห็ดนี้ เป็นโครงสร้างสำคัญในการวิจัยในการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อเพาะเห็ดหอม โดยใช้วัสดุจากการเกษตร โดยทดลองเปรียบเทียบการเพาะกับในสภาพธรรมชาติที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยโครงการย่อยๆ หลายโครงการ เช่น การศึกษาสูตรวัสดุเพาะและเทคนิคต่างๆ การศึกษาสรีรวิทยา พันธุ์ การผสมพันธุ์ การควบคุมกำจัดราที่เป็นศัตรู กระบวนการอบแห้ง การวิเคราะห์หาสารที่มีผลกระตุ้นการเจริญของเห็ด การนำถุก้อนเชื้อเห็ดที่ใช้แล้วมาปลูกพืชมีลักษณะผสมผสาน และครบวงจร เพื่อให้รู้เทคโนโลยีการเพาะเห็ดหอมแบบที่ทุกขั้นตอน และมีเป้าหมายที่จะให้ความรู้นี้เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้เพาะเห็ด

อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และที่กำลังดำเนินการในปัจจุบันมุ่งจะศึกษาในแง่วิทยาการทางด้านเทคโนโลยีการเพาะเห็ดหอม เป็นประเด็นสำคัญยังขาดการศึกษาทางด้านต้นทุนและอัตราผลตอบแทนจากการเพาะเห็ดหอมทั้งวิธีที่เพาะใน ไม้และวิธีเพาะในถุงพลาสติก ซึ่งวิธีการเพาะทั้ง 2 วิธีจะก่อให้เกิดผลผลิต ต้นทุนและอัตราผลตอบแทนแตกต่างกันน้อยเท่าใดนั้นยังไม่เคยมีผู้ใดสำรวจไว้อย่างแท้จริง การศึกษาถึงกรรมวิธีและต้นทุนการเพาะแบบต่างๆ จะทำให้ทราบว่า การเพาะเห็ดหอมแต่ละวิธีเป็นอย่างไร ส่วนประกอบของต้นทุนมีอย่างไร แตกต่างกันในส่วนใด วิธีใดเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมอย่างไร ข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในอันที่จะเป็นข้อมูลเพิ่มเติมในการพิจารณาส่งเสริมการเพาะเห็ดหอมอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ผลการวิจัยยังเป็นประโยชน์แก่เกษตรกร นักลงทุน และผู้สนใจทั่วไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาเปรียบเทียบต้นทุน และผลตอบแทนจากการเพาะเห็ดหอม โดยวิธีการเพาะใน ไม้กับวิธีการเพาะในถุงพลาสติก
2. ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการเพาะและจำหน่ายเห็ดหอม

สมมติฐานของการศึกษา

1. ต้นทุนของการเพาะเห็ดหอมโดยวิธีเพาะในไม้ต่ำกว่าวิธีเพาะในถุงพลาสติก
2. อัตราผลตอบแทนจากการเพาะเห็ดหอม โดยวิธีเพาะในไม้สูงกว่าวิธีเพาะในถุงพลาสติก

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้จะทำการสอบถามเจ้าของฟาร์ม และเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และนครปฐม เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีการเพาะเห็ดหอมกันมากและทำกันเป็นอาชีพ การศึกษาจะแบ่งเป็น

1. การศึกษาเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับเห็ดหอม อันได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางพันธุศาสตร์ ชนิด และพันธุ์ที่ใช้เพาะ เป็นต้น
2. ศึกษาขั้นตอนการผลิตตั้งแต่การทำหัวเชื้อ ก้อนเชื้อ จนถึงวิธีการเพาะ การดูแลรักษาป้องกันและกำจัดศัตรูของเห็ดหอม ตลอดจนการเก็บดอกเห็ดหอมที่เพาะในไม้และที่เพาะในถุงพลาสติก
3. ศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนของการเพาะเห็ดหอม โดยวิธีเพาะในไม้ กับวิธีเพาะในถุงพลาสติก
4. ศึกษาเปรียบเทียบผลตอบแทนจากการลงทุนเพาะเห็ดหอม โดยวิธีเพาะในไม้กับวิธีเพาะในถุงพลาสติก

ข้อจำกัดของการศึกษา

1. ศึกษาถึงเห็ดหอม ซึ่งหมายถึงเฉพาะ ดอกเห็ดหอมที่ใช้รับประทานสด ไม่รวมถึงเห็ดหอมในลักษณะแปรรูปอื่นๆ
2. รุ่นการผลิตหนึ่งของการเพาะในไม้ใช้ระยะเวลาประมาณ 2 ถึง 3 ปี และรุ่นการผลิตหนึ่งของการเพาะในถุงพลาสติก ใช้ระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี ดังนั้นในการเปรียบเทียบ

ต้นทุ้มและผลตอบแทนจากการเพาะเห็ดหอมทั้ง 2 วิธี จะคิดเฉลี่ยต้นทุ้มและผลตอบแทนจากการเพาะในไม้ต่อ 1 ปี เปรียบเทียบกับต้นทุ้มและผลตอบแทนจากการเพาะในถุงพลาสติก 1 ปี

3. ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลที่เก็บในปี 2532 ซึ่งตัวเลขอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ต้นทุ้มในปีนี้จะ เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ต้นทุ้มในปีต่อไป

4. จำนวนฟาร์มตัวอย่างที่ทำการศึกษานี้เปรียบเทียบกับต้นทุ้มการเพาะเห็ดหอม มีจำนวนค่อนข้างน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมกับโครงการหลวง จึงทำให้การเปรียบเทียบต้นทุ้มของการผลิตบางลักษณะไม่สามารถทำได้ เนื่องจากไม่มีฟาร์มตัวอย่าง เช่น ไม่มีฟาร์มที่ผลิตเห็ดหอมในไม้ร่วมกับเห็ดชนิดอื่นและใช้เงินลงทุนน้อย อย่างไรก็ตาม พบว่าฟาร์มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษามีลักษณะแตกต่างกันไป ทำให้สามารถมองเห็นความแตกต่างของต้นทุ้มการผลิตในแต่ละลักษณะของฟาร์มต่างๆ ได้

วิธีการศึกษา

ในการศึกษานี้ จะศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิโดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ดังนี้

1.1 ออกทำการสำรวจขั้นต้นในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2532 เพื่อสังเกตสภาพทั่วไปของเกษตรกร ผู้เพาะเห็ดหอมในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และนครปฐม อันจะเป็นแนวทางในการเลือกตัวอย่างและสร้างแบบสอบถามต่อไป

1.2 สัมภาษณ์ นักวิชาการเกษตร เจ้าของฟาร์ม บริษัท และห้างร้านต่าง ๆ ที่จำหน่ายเครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการเพาะเห็ดหอม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่ปลูก และราคาของปัจจัยการผลิต ซึ่งจะนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เพาะเห็ดหอม

1.3 สัมภาษณ์เจ้าของฟาร์ม ผู้ผลิต และเกษตรกรผู้เพาะเห็ดหอมในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และนครปฐม รวม 59 ราย ในจำนวนนี้เป็นฟาร์มที่เพาะเห็ดหอมโดยวิธีเพาะในไม้จำนวน 49 ราย และเป็นฟาร์มที่เพาะในถุงพลาสติกจำนวน 10 ราย

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการค้นคว้า และศึกษาจากหนังสือ วารสาร รายงาน วิทยานิพนธ์ และเอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ เห็ดหอมของสถาบันต่างๆ เช่นชมรมเห็ดในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ชมรมผู้เพาะเห็ดสมัครเล่น บางเขน สมาคมนักวิจัยและผู้เพาะเห็ดแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง และสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่

3. ทำการวิเคราะห์ และสรุปผลข้อมูลที่รวบรวมได้จากการออกแบบสอบถามเจ้าของ ฟาร์ม และเกษตรกรผู้เพาะเห็ดหอม โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนที่เจ้าของ ฟาร์ม หรือเกษตรกรได้รับจากการเพาะเห็ดหอมโดยวิธีเพาะในไม้ กับวิธีเพาะในถุงพลาสติก พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบต้นทุน ผลตอบแทนจากการลงทุน ปัญหาและอุปสรรค ทั้งในด้านการ เพาะและจำหน่ายเห็ดหอม โดยเปรียบเทียบวิธีการเพาะในไม้กับวิธีเพาะในถุงพลาสติก อันจะเป็น ข้อมูลแก่ผู้ประกอบการเพาะเห็ดหอม ในการตัดสินใจเลือกวิธีการเพาะเห็ดหอมที่เหมาะสมต่อไป
2. เป็นแนวทางแก่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ในการวางนโยบายส่งเสริมการ เพาะเห็ดหอม และทำแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาการเพาะเห็ดหอมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป
3. เป็นเอกสารทางวิชาการที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อไปสำหรับผู้สนใจ